

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

Emnenr. 3.

Fylke: Nord-Trøndelag

Tilleggsspørsmålnr.

Herad: Overhalla

Emne: Brynet.

Bygdelag:

Oppskr. av: Joh.s Fuglår

Gard:

(adresse): Overhalla

G.nr.

Br.nr.

A. Merk av om oppskrifta er etter eiga røynsle. Ja

B. Eller om den er etter andre heimelsmenn: (ta også med alder, heimstad, yrke):
Delvis.

SVAR

Noen forandring i bruken av brynet har neppe foregått her. Benevnelsen "bryne" brukes ikke her i bygden. Det hetter i alle høve "hein" (ei), samme hvordan den er skapt og hvortil den brukes. Se dog under pkt. 7.

1. Hein (ei) er i alle høve til å betegne brynet som brukes her i bygden for bryne.
2. Bryner av naturstein er det vanlige. I senere tid er dog gjennom kjøpmenn innført heiner av kunststein. Hvorfra vites ikke.
Såvidt vites er her ingen naturlige heinbrudd i bygden. Finns neppe i hele Namdalen. Enkelte steiner som kan være anvendelig som hein forekommer, spesielt i fjellelver. Dette vil serlig være den såkaldte "blåhein" (ei), en blåaktig, riktig fin stein uten synlige steinkorn. Det vitenskapelige navn på denne steinsort vet jeg ikke.
Forøvrig kjøpes heiner på butikkene.
3. Kvessing av jær (og andre eggjern) foregår alltid på almindelig - rund - slipestein. Etter slipingen heines alle eggjern med hein. Kvessing bare med bryner forekommer ikke annerledes enn som en midlertidig nødforanstaltning når slipestein ikke er forhanden eller det i øyeblikket ikke ansees nødvendig.
Sigd og skyru ("sjorro" (ei) kvesses som jær.
4. Det har alltid vært brukt å kvesse jæn ~~na~~ og andre redskaper på rund slipestein. Kvessing på andre måter, f. eks. ved å tynnes ut ved hamring med hammer ell. l. forekommer ikke.
5. Andre steiner enn runne slipesteiner for å slipe jæn o. a. er ukjent.
Slipesteinen tas ikke med ut på slåttengene. Til fjellslått haddes en liten rund slipestein, som oppbevartes i fjellet år etter år.
6. Jæn slipes som regel etter endt dagsverk. Hvis nødvendig også i middagshvilen og da som regel før måltidet.
7. Til jæn brukes almindelige bryner, men som regel lengere og smalere enn de som benyttes til andre eggjern. Denne hein kaldes "liåheina" (ei). Tidligere ble til jæn også

benyttet en hjemmelaget bryne: et langt trestykke av older hvor den halve del av lengden, som er noe bredere, har en gjennomgående utskjæring fylt med en masse av gorrko og slipesand. (Gorrko er harpiks (kva) av granen (jfr. Ivar Aasen: Gorkvaada - gorrkva) - se også kvaada -). Kvaen oppvarmedes til den ble flytende og slipsanden blandedes i til passende fasthet. Mulig at der tildels også blandedes litt tjære i materialet. Slipsand er den sand som slites av slipesteinen under sliping, jeg antar at det er det som i sirkulæret ~~13/14~~ punktene 13, 14, 15 og 16 nevnte mel, brynesvarte o.s.v.

Det skulde et vist lag - eller erfaring - til å få disse "kunstbryner" riktig. De måtte ikke være for hårde.

Denne kunstbryne kaldtes "liå-stekka" eller også bare "stekka". (Stekk, stekka er det s. s. stikke - trestykke). (Liå er det overhaldske bygdeord for jå og ljå).

For å få fin egg på jåen etterheinedes med treet på stikken.

En liåhein som kjøpes på butikkene er ca. 25 cm l, 4 cm br. og 2 cm tykk, altså noe lengere, smalere og tynnere enn almindelige heiner.

Liåstekka hadde omtrent samme lengde.

8. Jåen avtas orvet under sliping på slipesteinen.
Festegreiene var tidligere en lærrem som fastsattes og strammedes om orvets nedende med trespiler, såkaldt "pligger", og holdt jåen fast. I senere tid er remmen erstattet med en jernring med en kileliknende trekloss - "dreve" - som drives inn mellom ringen og orvet.
Under sliping av jå og sigd sitter den som utfører sliping på slipesteinstativet (eller på noe annet) og holder eggen mot seg under sliping.
9. Når jåen brynes (heines) settes orvet på enden mot marken, altså med jåen överst og denne i brysthøyde pekende fra mannen.
Stutturv benyttes ikke her (annet enn til slåing av gresplener i haver o. l. og da med en kort jå).
~~Jåene~~ Jåene har en lengde av fra 5 til 6 kvart - kvart-alen -, altså ca. 75 til 100 cm, delvis litt lengere.
10. Noen serlig kopp til heinen brukes ikke. Heinen has i lommen når den ikke brukes.
11. Bortfaller.
12. Likeså.
13. Brynen fuktes ved å spytte på den
- 14, 15, 16, 17 Og 18. Alt som er nevnt i disse punkter er ukjent her i Overhalla og vistnok i alle namdalsbygder.
19. Noen almindelig uttalelse når der spyttedes på heinen brukes - og bruktes - ikke. Det kunde forekomme et "tvi" dog uten noen underforstått betydning.
20. Ukjent.

724

Overhalla 30.9.1947,

Joh.s Fuglår.

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING
adr. NORSK FOLKEMUSEUM
BYGDØY